

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Протоколом засідання вченої
ради історичного факультету
від 16.12.2020 № 5

**Програма підсумкової атестації
з методики викладання історії в школі
для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр»**

Освітньо-професійна програма «Середня освіта. Історія»

спеціальність 014 Середня освіта

Спеціалізація «014.03 Історія»

Історичний факультет

м. Маріуполь, 2020

Програма комплексного державного іспиту для студентів за напрямом підготовки 032 Історія, спеціальності «Історія та археологія» денної форми навчання

Розробники: В.М. Романцов, професор кафедри історичних дисциплін,
доктор історичних наук
Ю.В. Коробка, доцент кафедри історичних дисциплін,
кандидат історичних наук
Л.В. Задорожна-Княгницька, доцент кафедри педагогіки
та освіти, доктор педагогічних наук

Програму комплексного державного іспиту схвалено на засіданні кафедри історичних дисциплін

Протокол від «15» грудня 2020 року № 6

© МДУ, 2020 рік

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Атестація якості підготовки фахівця з Середньої освіти (Історії) ОС Бакалавр щодо встановлення фактичної відповідності рівня освітньої підготовки вимогам ОС здійснюється екзаменаційною комісією вищого закладу освіти з даного фаху, затвердженою Міністерством освіти і науки України, після виконання студентами у повному обсязі навчального плану.

Атестація здійснюється на підставі оцінки рівня професійних знань, умінь та навичок випускників, передбачених МОН України з використанням загальнодержавних методів комплексної діагностики: складання екзамену з Методики викладання історії в школі.

Державна атестація складається з трьох питань. На неї виносяться питання з Методики викладання історії в школі.

Присвоєння кваліфікації «Бакалавр освіти. Вчитель історії» ОС Бакалавр здійснює Екзаменаційна комісія.

- обізнаність з основними вченнями в галузі гуманітарних наук, що дозволяє оцінювати факти історії і оперувати ними;
- здійснювати виділення основних причин та наслідків історичних подій;
- вміння аргументувати власну точку зору на дискусійні питання;
- чітко викладати історичний матеріал з використанням відповідної спеціальної лексики;
- розуміння сутності та соціального значення педагогічної професії та особливостей діяльності в закладах системи середньої освіти;
- володіння культурою мислення, знання його загальних законів, здатність у письмовій чи усній формі правильно оформити свої думки;
- володіння знаннями основ виробничих відносин, готовність для кооперації з колегами та до роботи в колективі.

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов
-----------------------------------	---

<p>Загальні компетентності</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Здатність діяти громадянські свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів, вміти застосовувати основні принципи функціонування сучасного суспільства сталого розвитку та його соціальних інститутів в умовах ринкових відносин, дотримуватися основ безпеки професійної діяльності та здорового способу життя. - Здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі й аналізу професійно важливої інформації з різних джерел. - Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово. - Здатність розвивати вміння вчитися упродовж життя з високим ступенем автономії, розробляти власну траєкторію саморозвитку упродовж життя. - Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Аналізувати, узагальнювати, пояснювати факти, формулювати теоретичні поняття, положення, концепції. - Критичність та самокритичність. Думати науковими термінами, формулювати задачі, збирати дані, аналізувати їх, виправляти помилки та пропонувати рішення проблеми. - Здатність спілкуватися рідною мовою як усно, так письмово. Правильно розмовляти та писати різними комунікативними стилями, а саме: неофіційним, офіційним та науковим. - Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність орієнтуватись в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб, раціонально співіснуванні з техносферою. - Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. Співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, виконувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати взаєминами з іншими. - Здатність діяти соціально відповідально та громадянські свідомо. Орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя, застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян.
---------------------------------------	--

	Здатність взаємодіяти з громадськістю, батьками учнів, ЗМІ, демонструючи професійно-педагогічні якості, виявляючи навичками публічного мовлення і аргументації
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	<ul style="list-style-type: none"> - Здатність застосовувати знання педагогіки та фахових методик у педагогічній діяльності, виявляючи наполегливість у досягненні мети, відповідальність за розвиток дитячого колективу. - Здатність організовувати навчально-виховний процес в основній школі з урахуванням індивідуальних та особливих потреб школярів, забезпечувати якість загальної середньої освіти. - Здатність аналізувати навчально-виховний процес, власну професійну діяльність за різними методиками. - Здатність забезпечувати ефективне керівництво пізнавальною діяльністю учнів, моральним та інтелектуальним розвитком особистості школяра. - Здатність використовувати базові загальні знання з історії та знання з дотичних галузей – знання про історичні події, історичний простір, світову хронологію, історичні поняття, терміни та процеси, історичних особистостей; знаннями зі спеціальних історичних дисциплін та базовими знаннями з дотичних галузей. - Здатність застосовувати знання історичного змісту та професійні вміння, методи та засоби викладання історії у професійній діяльності фахівця середніх закладів освіти. - Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (електронних, письмових, архівних та усних) згідно з професійними завданням, передусім, формуючи цю інформацію в обґрунтовану розповідь чи пояснення (КП-3). - Здатність знаходити зв'язок між проблемами сьогодення та минулого. Формулювати версії й оцінки історичного руху та розвитку, знаходити історичні паралелі, визначати можливі тенденції у розвитку подій, явищ та процесів (КП-4).

МОДУЛЬ I

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТА ЗАНЯТТЯ З ІСТОРІЇ В ШКОЛІ

Тема №1 Методика викладання історії у школі: наука, навчальна дисципліна

Вступ до курсу. Предмет та завдання дисципліни. Визначення методики викладання історії в школі як навчальної дисципліни. Місце курсу в університетському навчанні. Мета та завдання курсу. Способи вивчення дисципліни. Основні знання та вміння студентів з методики викладання історії в школі.

Огляд джерел та літератури з курсу. Види джерел із курсу: історичні документи, сучасні державні стандарти шкільної історичної освіти в Україні, сучасні програми з історії для загальноосвітніх навчальних закладів та вимоги до викладання історії в школі. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Історія України 5-11 класи. Всесвітня історія 6-11 класи. - К., 2005. Наукова, науково-методична та навчальна література з методики викладання історії в школі. Методична література для вчителів історії. Навчальна література для школярів. Підручники з історії України та всесвітньої історії.

Методика викладання історії як науки. Визначення методики викладання історії в школі як науки. Визначення предмету та об'єкту методики викладання історії в школі. Основні фактори навчання історії.

Роль і місце методики в шкільному навчанні історії. Значення методики викладання історії для студента – майбутнього вчителя історії в школі. Зв'язок методики навчання з іншими науками. Зв'язок з історією, як з базовою дисципліною, що дозволяє розробити зміст навчання. Зв'язок з педагогікою, що визначає методи навчання, цілі виховання, методи наукового дослідження. Зв'язок з психологією, що розкриває особливості пізнання учнями навколишнього світу та їх пізнавальних дій.

Тема №2 Основні етапи становлення та розвитку методики викладання історії в школі

Становлення і розвиток навчання історії у східнослов'янському регіоні в XVII-XVIII ст. Зародження історико-методичної науки. Поява перших збірників, що містили історичні знання. Викладання окремих фактів з історії та початок викладання історії як окремого предмету. Єзуїтські колегіуми. Львівський колегіум (університет). Києво-Могилянській колегіум. Московська гімназія пастора Глюка. Школа Феофана Прокоповича в Петербурзі. Перші методи навчання та підручники з всесвітньої історії російською мовою. Метод повторення вивченого за тиждень. Ф.І. Янкович. Початок державного навчання історії в Російській імперії. Реформа 1786 р. Перший підручник російської історії М.В. Ломоносова.

Історична освіта у східнослов'янському регіоні в XIX ст. Викладання історії в українських землях Австрійської імперії. Викладання історії в університетах та народних училищах українських земель у складі Російської імперії. Вплив дворянського напрямку в історіографії на методику викладання історії. Зародження методичної системи навчання історії. Учбово-методична література. Використання методик іноземних педагогів: Г. Дистервег. Здобутки російських методистів: Л.Язвинський, Д.І. Іловайський, М.М. Стасюлевич, Я.Г. Гуревич, А.В.Добринін, С. Ламовицький, М.І. Карєєв.

Методика викладання історії у східнослов'янському регіоні на початку XX ст. Метод питань та планів (В. Желтов, В. Токин). Реальний метод (Н. Рожков). Метод драматизації (А. Гартвиг). Лабораторний метод (С. Фарфоровський). Система реферування. Діяльність методистів В. Уланова, М. Коваленського, К. Сивкова.

Шкільна історична освіта у східнослов'янському регіоні в 1917-1940-х рр. Українізація шкіл за українських національних урядів. Початок радянських перетворень. Зміст та

методи вивчення суспільствознавства. Трудовий, лабораторно-бригадний, дослідницький методи. Уведення самостійних курсів історії. Розробка програм, підручників й методики навчання. Лінійний принцип навчання. Викладання історії у воєнний час. Роботи методистів: Є. Косинський, А. Понкратова.

Вивчення історії в СРСР у 50-80-і рр. XX ст. Зміни в системі та змісті історичної освіти у післявоєнний період. Уведення підручників нового покоління. Уведення принципу концентризму.

Структура історичної освіти з 1959 по 1964 рр. А. Вагін, Д. Нікіфоров, П. Гора, Н. Дайрі, І. Лернер. Шкільна історична освіта й удосконалення теорії й практики навчання у 1960-80 рр. Структура історичної освіти з 1967 по 1991 рр. Активність та самостійність – мета навчання школярів з історії. Вплив кризових явищ кінця 80-х рр. XX ст. на викладання історії в загальноосвітніх школах.

Історична освіта в незалежній Україні. Пошук концепції історичної освіти та розробка державного стандарту. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Мета та завдання курсів історії в загальноосвітній школі. Учбове навантаження й план. Оцінювання навчальних досягнень учнів з історії. Зміст та структура курсів. Основні поняття та уміння. Навчальні комплекси. Планування навчання історії в школі.

Тема №3 Урок історії

Сутність уроку історії та історія його введення в шкільний курс. Термін „урок”. Сутність уроку історії в загальноосвітній школі. Введення уроку історії в шкільний курс. Реформа 1786 р. та введення класно-урочної системи навчання.

Класифікація уроків історії. Типи, форми, види уроків. Труднощі у визначенні класифікації уроків. Типи уроків в залежності від дидактичної мети: вступний урок, урок вивчення нового матеріалу, комбінований урок, урок аналізу та синтезу знань, уроки формування навичок й умінь, контрольний урок (перевірки й обліку знань, навичок й умінь), повторювально-узагальнюючий, підсумковий уроки. Форми уроків за способами організації заняття: фронтальна, групова, індивідуальна. Види уроків в залежності від основного методу проведення заняття: урок-лекція, урок-дискусія, урок-семінар, уроки-лабораторії, урок-гра, уроки-тренінги, кіно урок та ін.

Сутність і структура уроків різних типів. Вступний урок. Урок вивчення нового матеріалу. Структура уроку з вивчення нового матеріалу. Завдання структурних елементів. Комбінований урок. Структура комбінованого уроку. Завдання структурних елементів. Урок аналізу та синтезу знань. Уроки формування навичок й умінь. Контрольний урок (перевірки й обліку знань, навичок й умінь). Повторювально-узагальнюючий, підсумковий уроки. Структура узагальнюючого та підсумкового уроку. Завдання структурних елементів.

Функції уроків. Термін „функція”. Освітня функція. Виховна функція уроку. Практична функція. Методична функція уроків з історії.

Тема №4 Підготовка вчителя до уроку

Характер та функції підготовки до уроку. Стратегічна, проміжна та поточна підготовка до уроків історії. Гностична, конструкуюча, організаційна, інформативна, контрольно-облікова та коригувальна функції підготовки до уроку історії.

Календарне (тематичне) планування. Урок історії в шкільному розкладі занять. Кількість годин для кожного курсу з історії. Державний та шкільний компоненти. Розподіл годин за тижнями та семестрами. Розподіл матеріалу за темами та уроками. Визначення типів уроків. Запис домашнього завдання у календарному плані.

Визначення цілей уроку. Перспективні та поточні цілі курсів, розділів, тем, уроків. Освітні, виховні, розвиваючі та методичні цілі уроку. Залежність цілей уроку від вікових особливостей, рівня навченості учнів та психологічних особливостей колективу дітей.

Структурно-функціональний аналіз та відбір історичного матеріалу. Визначення структури історичного матеріалу: факти, події, терміни, поняття, явища, процеси. Відбір головного та другорядного в історичному матеріалі. Дотримання програмового змісту. Добір та можливості використання поза програмового історичного матеріалу.

Відбір методів для роботи на уроці. Визначення найбільш доцільних методів роботи з відповідним історичним матеріалом. Загальна кількість методів та прийомів для одного уроку. Залежність методів та прийомів від вікових особливостей, рівня навченості учнів та психологічних особливостей колективу дітей.

Готування обладнання та роздавального матеріалу для уроку. Перспективна та поточна підготовка обладнання та матеріалів. Розміщення наочних приладь. Дотримання техніки безпеки та санітарних норм роботи з обладнанням. Визначення способів долучення учнів до роботи з обладнанням та способів отримання роздавального матеріалу.

Поурочне планування. Конспект і план уроку. Номер, дата, тема, мета, обладнання, тип і план уроку. Організаційний момент. Визначення цілей і завдань уроку. Актуалізація опорних знань. Вивчення нового матеріалу. Закріплення нового матеріалу. Підведення підсумків заняття. Домашнє завдання. Аналіз уроку.

Вчитель історії: основні вимоги. Професіоналізм історика. Обсяг знань та умінь. Самоосвіта вчителя історії. Самоаналіз уроків та та інших форм діяльності вчителя історії. Моральний вигляд учителя. Педагогічне спілкування та норми взаємодії вчителя та учня. Основні області утруднень в педагогічній взаємодії. Педагогічна культура.

Тема №5 Позаурочна робота з історії

Загальна характеристика позаурочної роботи. Визначення позаурочної роботи з історії. Складові позаурочної роботи. Положення, що забезпечують динамічність та високу якість позаурочної роботи. Завдання позаурочної роботи.

Система форм і прийомів позаурочної роботи. Фронтальна (масова), групова (гурткова) та індивідуальна робота. Систематична (постійна) та епізодична чи разова позаурочна робота. Різноманіття форм позаурочної роботи.

Форми позаурочної роботи. Самостійне читання і засвоєння хрестоматійних і інших історичних джерел. Шкільні історичні гуртки і товариства. Лекторські групи. Учнівські клуби і товариства. Історичні конференції, диспути, олімпіади, вікторини, конкурси, самодіяльні спектаклі, літературно-музичні композиції, дні військової слави. Вечора історії і сучасності. Зустрічі з видатними людьми. Створення «малих історій» школи, села, вулиці, органа влади, підприємства, і т.д. Загони (групи) слідопитів. Екскурсії, походи, мікроекспедиції і туристичні походи по історичних маршрутах і місцям і т.п. Вивчення й узагальнення народних традицій. Турбота про безпритульних, переселенців, біженців, мешканців дитячих будинків. Робота в музеях, історичних залах та кімнатах.

Методи та прийоми позаурочної роботи. Підготовка вчителя. Планування позаурочної роботи. Роль учителя в організації роботи дітей. Визначення найбільш доцільних методів роботи з відповідним історичним матеріалом. Критерії відбору та методика роботи з краснавчим матеріалом.

Кабінет історії в школі. Роль кабінету в навчальній роботі з історії. Приміщення й устаткування кабінету. Текстуальні джерела. Наочні навчальні приладдя. Шкільна історична фонотека, відеотека. Навчальна апаратура. Техніка безпеки та санітарні норми в кабінеті історії.

МОДУЛЬ II

МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ

Тема №6 Методи та прийоми навчання. Навчально-методичний комплекс

Структура історичного матеріалу. Факти в навчанні історії. Вихідна термінологія питання. Факти першого і другого порядку. Основні та другорядні факти. Події. Специфіка фактично-подієвого матеріалу. Великі події. Значні події. Випадкові події. Явище. Процес. Уявлення. Поняття. Термін. Вихідні дані питання. Обумовленість вивчення термінології. Причинно-наслідкові зв'язки і закономірності в історії.

Способи вивчення різних структурних елементів історичного матеріалу. Навчальне відпрацьовування фактів (подій). Сутність події. Причини події. Процес взаємодії подій та фактів. Значення подій та фактів. Прийоми розуміння явищ. Пізнання учнями розвитку історичних явищ. Методи засвоєння термінології. Пізнання причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей в історії.

Методи й прийоми навчання. Терміни „методи навчання”, „прийоми навчання”. Методи навчання як способи організації навчального матеріалу та взаємозалежної діяльності вчителя й учнів у процесі навчання. Прийоми як види діяльності. Методичні прийоми. Технології навчання. Модель навчання. Педагогічні технології. Інноваційні технології.

Класифікації методів викладання історії. Класифікація методів на основі логічних операцій (індивідуальний, аналітичний та ін.). Класифікація методів за дидактичними цілями (вивчення, закріплення, перевірка та ін.). Класифікація методів за джерелами знань (словесні, наочні, практичні). Класифікація методів за ступенем самостійності пізнавальної діяльності учнів: М.Н. Скаткін, І.Я. Лернер (репродуктивні та продуктивні методи). Класифікація методів за характером взаємодії між учителем і учнями, учнями між собою (пасивні (умовно-пасивні), активні та інтерактивні).

Ефективність навчання історії різними методами. «Піраміда навчання».

Навчально-методичний комплекс з історії. Навчально-методичний комплекс учня. Підручник. Навчальний посібник. Хрестоматія. Збірка історичних джерел. Робочий зошит. Атлас. Контурна карта. Щоденник. Словник термінів. Енциклопедія. Навчально-методичний комплекс вчителя. Концепції історичної освіти. Програма з історії для загальноосвітньої школи. Науково-методична література. Плани-конспекти уроків. Науково-методичні журнали та інші видання періодики.

Використання навчально-методичного комплексу з історії. Способи використання навчальних посібників, хрестоматій, словників термінів та науково-методичної літератури. Ведення робочого зошиту з історії. Використання атласу. Правила виконання завдань в контурних картах.

Підручник історії. Підручник як джерело нових знань і засіб осмислення історичного матеріалу. Роль підручника в роботі школяра. Сучасні підходи до підручника з історії в Україні.

Первісне ознайомлення учнів з підручником історії. Інструктивне заняття в порядку пояснювального читання параграфа. Пояснення структурних елементів підручника. Пояснення прийомів читання та запам'ятовування підручника. Виявлення рівня навичок (умінь) учнів на основі підручника історії.

Використання підручника історії. Робота з підручником на уроці історії. Виконання домашнього завдання за підручником історії. Робота з термінологією й окремими елементами тексту підручника. Використання питань і завдань у підручниках. Робота з ілюстраціями та іншими наочними засобами навчання підручника.

Тема №7 Основні методи та прийоми усного викладання і вивчення історії

Прийоми розповіді й опису. Розповіді. Сюжетна оповідальна розповідь. Драматизація. Образна розповідь. Конспективна розповідь й інформативне повідомлення. Опис. Картинний опис. Аналітичний опис. Образна характеристик. Характеристика історичної особистості.

Викладання й вивчення теоретичного навчального матеріалу. Пояснення. Пояснення сутності історичних явищ у викладі матеріалу вчителем. Міркування. Характеристика. Порівняльна й узагальнююча характеристики. Аналіз і синтез. Порівняння. Доказ. Діяльність учнів при викладанні та вивченні теоретичного матеріалу. Різні види завдань: таблиці, логічні схеми, задачі, плани, ігри, тощо. Метод «Прес».

Лекції у навчанні історії школярів. Оповідальна лекція Структура й особливості оповідальної лекції. Дії учнів на лекції. Лекції діалогічного характеру: інформативно-діалогічні і проблемні. Попередня підготовка учнів до діалогічної лекції. Проблема лекція: варіанти роботи. Проблема ставить і вирішує лектор. Слухачі вникають у логіку його думки. Проблема ставить лектор. Слухачі беруть участь у її дозволі. Лектор спонукує слухачів самих підійти до усвідомлення проблеми і її рішення. Проблема ставить лектор і пропонує відпрацювати її самостійно.

Семінари у навчанні історії школярів. Семінар-дослідження. Постановка питання. Освітньо-дослідницька, виховна, практична, методична функції даного виду семінару. Підготовча робота. Формулювання вихідної проблеми дослідження. Обговорення теми семінару. Заключно-орієнтуючий етап. *Семінар з елементами дискусії.* Термінологія методу. Типи дискусій: імперативний, конфронтаційний, інформативний. Принципи дискусії на семінарі: рівність учасників, стійка спрямованість, адекватність сприйняття. Вибір теми дискусії. Порядок ведення дискусії на семінарі: вступне слово, виступи і можливі репліки учасників дискусії, формування альтернативних груп, поступове підведення дискусії до загальної точки зору висновок. Недоліки (пороки) дискусії.

Методи узагальнення історичних знань. Необхідність систематизації знань. Варіанти узагальнення знань. Висновки як спосіб узагальнення знань. Таблиці і схеми в узагальненні знань.

«Круглий стіл». Короткий екскурс в історію питання. Визначення навчального заняття «круглий стіл». Підготовчий етап. Вибір теми для обговорення. Вироблення цілей заняття. Запрошення фахівців. Консультування учнів. Підготовка приміщення. Розробка плану заняття. Обговорення проблеми. Підведення підсумків роботи.

«Карусель» як класно-групове заняття. Визначення поняття навчального заняття «карусель». Наповнення робочих місць. Власне «карусель». Кількість активних учасників роботи. Заключна частина.

Проблемний метод у вивченні історії. Понятійний апарат методу. «Проблемне питання», «проблемна задача», «проблемна ситуація». Проблемний виклад. Виклад матеріалу вчителем із проблемними завданнями учням. Евристика в пізнанні учнями сутності історичних явищ. Пояснення історичного матеріалу в евристичній бесіді. Зображення проблемних задач. Типізація проблемних задач.

Методи інтерактивного навчання на уроках історії. Кооперативне навчання: робота в парах, робота в малих групах, «Коло ідей», «Акваріум», «Два – чотири – всі разом», «Ротаційні трійки». Методи колективно-групового навчання: «Мікрофон». «Мозковий штурм», «Ажурна пилка», «Навчаючи-вчуся», «Незакінчене речення», «Дерево рієнь». Технології ситуативного моделювання: емітаційні та рольові ігри, «Судове слухання», «Громадські слухання. Технології опрацювання дискусійних питань: «Займи позицію», «Шкала думок», «Дискусія», «Зміни позицію», «Оцінювальна дискусія», «Дебати», «Кейс-метод».

Тема №8 Наочність у навчанні історії

Засоби й види наочності. Принцип наочності. Наочності і їхні носії. Внутрішня, чи словесно-образна і зовнішня, чи предметна наочність.

Класифікація засобів наочності по їх змісту: природна монументальна наочність, справжні предмети матеріальної культури, спеціально виготовлена предметна наочність, образотворча наочність, умовно-графічна наочність, технічні засоби навчання.

Навчальна картина на уроках історії. Події, типологічні і культурно-історичні навчальні картини. Послідовність роботи з картиною на уроці. Мистецтвознавчий аналіз добутку художника. Портрети. Завдання учням при роботі з портретами. Використання карикатури у викладі історичного матеріалу.

Застосування умовно-графічної наочності. Схеми, графіки, таблиці, діаграми, картограми. Схематичний малюнок. Аплікації. Послідовне заповнення дошки малюнком і аплікаціями. Послідовність розміщення.

Метод опорних конспектів. Ключова термінологія і визначення методу. Опорний сигнал. Знак. Символ. Піктограма. Піктографічний лист. Ідеограма. Конспект. Типи опорних конспектів. Розробка опорного конспекту. Метод роботи з опорним конспектом на уроці. Метод самостійного відпрацьовування опорних конспектів учнями вдома.

Картографічні наочні приладдя і їхнє застосування на уроках історії. Загальна характеристика історичних карт. Локалізація історичних подій на карті. Застосування на уроках навчальних карт. Формування просторових уявлень учнів. Картографічні знання й уміння. Правила показу по історичній карті. Картоосхеми. Плани на місцевості. Робота з атласами, контурними картами. Картографічні ігри.

Технічні засоби навчання історії. Електронно-технічні засоби навчання (ЕТЗН): радіотелевізійні і кіно прилади, звукозаписувальна і звуковідтворююча апаратура, радіо- і кадропроєктори, засоби статичної проєкції, наочні (кіно-, відео-, діафільми, діапозитиви, тощо). Комп'ютерні програми. Навчальні і контролюючі програми. Історична освіта через Інтернет. ПК як універсальна складова оптимізації роботи вчителя та учнів. Використання комп'ютерних презентацій у викладанні історії в школі.

Тема №9 Хронологія у вивченні історії

Періодизація у вивченні історії. Періодизація як необхідна умова вивчення історії. Функції періодизації. Ера. До письмова ера. Древня ера. Нова ера. Епоха. Період. Етап. Періодизація загальної історії. Періодизація історії України. Методи та прийоми вивчення періодизації.

Хронологія у викладанні та вивченні історії. Хронологія в школі. Ціль вивчення хронології в школі. Причини незадовільного положення справ з навчанням учнів хронологічної грамотності. Методи і прийоми роботи з хронологією. Хронологія своєї родини. Основні дати. Опорні дати. Вимір часу. Вимір часу для молодших школярів. До нашої (нової) ери. Наша (нова) ера. Стрічка часу. Хронологічні таблиці. Функція хронологічної таблиці — нагадування. Прийоми запам'ятовування хронології. Завдання й ігри по виробленню хронологічних умінь. Комп'ютерні програми з хронології.

Синхронія у запам'ятовуванні історії. Синхронізація історичних знань. Синхронічний метод «голі» і «одягнені» синхронічні таблиці. Про реалізацію синхронічного методу. Синхроністичні таблиці, запам'ятовування.

Діахронія у розумінні історії. Діахронічний метод. Діахронічні таблиці - таблиці синхронні не за часом (хронології), а за однорідними фактами і подіями. Функція діахронічної таблиці — розуміння. Порядок розробки діахронічних таблиць.

Тема №10 Вивчення джерел історичних знань

Історична правда і її місце в навчанні історії. Проблема правди в історії. Історична правда на всіх одна. У пошуках методичної правди. Вимоги до викладу історії. Історична неправда. Види неправди.

Історичні документи і їхні види. Робота вчителя й учнів з документами. Значення застосування письмових документів у навчанні історії. Види історичних документів і критерії їхнього добору для уроку. Методика вивчення документів. Вивчення документів на уроці, вдома та на позаурочних заняттях. Використання історичних джерел в дослідницькій діяльності учнів. Навчання роботі з документом.

Метод послідовно-текстуального вивчення джерел. Сутність питання. Обґрунтування методу. Поетапне вивчення джерел: підготовча робота; засвоєння змісту джерела; виконання узагальнюючих і практичних завдань.

Логічні завдання в роботі учнів із джерелами. Сутність логічних завдань. Логічний прийоми. Різновиди керуючих засобів логічних завдань Типи логічних завдань. Варіанти використання логічних завдань.

Тези і конспекти джерел історичних знань. Конспектування. Конспектування окремого джерела, групи джерел. Конспектування джерел за окремою темою. Складання тез. План-конспект. Пам'ятки з конспектування.

МОДУЛЬ III ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ

Тема №11. Розвиток пізнавальних здібностей учнів у навчанні історії

Розвиваюче навчання. Розвиток і навчання. Поняття про розвиваюче навчання. Поняття методики розвитку. Критерії розвитку. Склад знань про способи пізнавальної діяльності: 1. Елементарні зведення про деякі положення теорії пізнання, про ряд процесів психології, про основні форми, принципи, законах мислення формальної і діалектичної логіки, організації застосування їх і вироблення вміння оперувати ними. 2. Формування методу пізнання явищ громадського життя, вміння аналізувати і синтезувати, застосовувати індукцію і дедукцію. 3. Розуміння учнями тієї діяльності, до якої їх ставлять за обов'язок прийомам навчальної роботи, застосовувані вчителем.

Уміння й методика їх формування. Уміння. Навичка. Класифікація умінь і навичок у психолого-педагогічній літературі: учбово-організаційні, мовні (письмові й усні) учбово-інформаційні, учбово-інтелектуальні. Етапи методики формування умінь.

Розвиток мислення. Інтелектуальні прийоми й уміння учнів. Співвідношення загального і спеціального мислення. Про підходи до визначення цілеспрямованості розвитку мислення. Ускладнення роботи з розвитку мислення. Зміст і умови роботи з формування умінь розумової праці. лінії ускладнення Прийоми розумової діяльності. Навчання аналізу і синтезу. Навчання абстрагуванню. Навчання порівнянню. Формування умінь робити висновки. Навчання доказу. Взаємозв'язок різних умінь. Формування умінь розкривати взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ. Роль пам'ятки у розвитку мислення. Розвиток широти і глибини мислення.

Розвиток мови. Конспекти та робочі записи, пам'ятки. Читання. Рівні читання історичної літератури. Недоліки традиційного читання. Інтегральний алгоритм читання. Розповідання. Про якості розповідання. Вимоги до мови вчителя. Репродуктивний і продуктивний виклад Підготовка розповіді за текстом підручника. Підготовка розповіді за змістом наочного приладдя. Використання історичних документів як засобу збагачення мови. Конспекти і робочі записи у розвитку мови. Пам'ятки. Навчання конспектуванню і складанню тез. Усний виклад матеріалу на основі декількох джерел знань. Розвиток мови при письмовому викладі історичного матеріалу. Словникова робота. Види і прийоми словникової роботи.

Розвиток уваги, сприйняття, уваги, пам'яті, волі й емоційного сприйняття. Розвиток уваги. Що важливо для розвитку уваги? Стійкість уваги. Розподіл уваги. Переключення уваги. Розвиток сприйняття. Умови повноцінного сприйняття спостережливості. Способи сприйняття: емоційного типу сприйняття аналітичному типу сприйняття аналітико-синтетичний тип сприйняття. Розвиток уваги. Розвиток пам'яті. Довільна і мимовільна пам'ять. Словесно-логічна, образна рухова, емоційна пам'ять. Формування таких її якостей як повнота, точність, міцність і готовність. Виявлення слухової пам'яті. Виявлення зорової пам'яті. Умови успішного запам'ятовування. Умови збереження в пам'яті засвоєного і пригадування. Формування волі й емоційного виховання. Підготовка до самоосвіти.

Тема №12. Вивчення історичних діячів на заняттях з історії та формування особистості школяра.

Значення вивчення особистості історичного діяча для навчання та виховання школярів на уроках історії. Термінологія питання. Поняття історичної особистості. Місце вивчення особистостей в історичній освіті. Причини вивчення особистостей. Оцінка історичних особистостей. Кількість особистостей, які підлягають вивченню школярами. Гендерний фактор вивчення особистостей.

Методи вивчення особистостей. Методичні вимоги та критерії характеристики історичної особистості. Прийоми та засоби вивчення особистості історичного діяча на уроці. П'ятиетапний алгоритм вивчення особистостей. Прийоми та засоби вивчення особистості історичного діяча на позаурочних заняттях та під час виконання домашнього завдання. Характеристика історичного діяча. Реферати та доповіді учнів з теми діяльності історичного діяча. Вивчення діяльності сучасних діячів на уроці історії.

Самостійна та творча робота на заняттях з історії. Постановка проблеми. Ступінь самостійності. Залежність прийомів самостійної роботи від віку та індивідуальних психологічних характеристик школяра. Види творчої та самостійної роботи учнів. Пам'ятки для виконання завдань учнями під час самостійної роботи. Методи та прийоми самостійної роботи.

Індивідуалізація і диференціація в роботі учнів. Індивідуалізація навчання. Основна термінологія питання. Визначення індивідуалізації в навчанні. Епізодична індивідуальна робота. Системна індивідуальна робота. Індивідуальна робота на лекції, семінарі (груповому занятті). Диференціація навчання. Основна термінологія питання. Методи та прийоми здійснення диференціації в навчанні.

Особистісно-орієнтоване навчання. Постановка проблеми. Визначення особистісно-орієнтованого навчання. Особистість. Умотивованість особистісно-орієнтованого навчання. Методи та прийоми особистісно-орієнтованого навчання. Розвиток особистості при навчанні історії.

Компетентнісна модель викладання історії в школі. Система компетентностей учнів. Ключові (уміння вчитись (навчальна), соціальна, загальнокультурна, здоров'язберігаюча, з інформаційних та комунікаційних технологій, громадянська, підприємницька). Загальногалузеві (набуваються учнем впродовж засвоєння змісту тієї чи іншої освітньої галузі у всіх класах середньої школи). Предметні (набуваються учнем впродовж вивчення того чи іншого предмета у всіх класах середньої школи) компетентності: знання, вміння, навички, ставлення. Загальнопредметні компетентності для предмета "Історія": ронологічна, просторова, інформаційна, мовленнева, логічна, аксіологічна. Зв'язки між поняттями «прийом», «уміння», «навичка», «предметна компетентність». Визначення компетенції учня. Проблеми запровадження в Україні компетентної моделі навчання історії.

Формування історичної свідомості у школярів. Постановка проблеми. Перехід від інформаційно-накопичувальної моделі історичної освіти до компетентної.

Умотивованість навчання історії. Методи та прийоми формування історичної свідомості: широке використання документальних джерел, вивчення дискусійних питань, логічних завдань, тощо. Розвиток історичного мислення учнів.

Тема №13 Міжкурсові та міжпредметні зв'язки у формуванні особистості школяра

Між курсові зв'язки у викладанні історії. Постановка проблеми. Роль та місце між курсових зв'язків у розвитку особистості школяра. Поняття між курсових зв'язків. Види між курсових зв'язків. Методи та прийоми реалізації між курсових зв'язків. Синхронізація знань з всесвітньої історії та історії України. Синхроністична таблиця. Причинно-наслідкові зв'язки між подіями та процесами, що вивчаються в різних курсах історії. Важливість осягнення взаємозв'язку та взаємозалежності фактів, подій, явищ у формуванні особистості учнів.

Міжпредметні зв'язки у вивченні історії. Постановка проблеми. Визначення міжпредметних зв'язків у вивченні історії. Роль та місце міжпредметних зв'язків у розвитку особистості школяра. Навчальні предмети, з якими здійснюються міжпредметні зв'язки під час викладання історії: література, географія, право, тощо.

Інтегровані навчальні заняття. Постановка проблеми. Бінарне навчальне заняття. Структурна модель бінарного навчального заняття. Традиційне навчальне заняття з елементами інтеграції.

Структурна модель інтегрованого уроку. Етапи інтегрованого уроку. Відбір та структурування навчального матеріалу предметів-сумісників. Визначення ролі кожного вчителя на уроці. Власне підготовка та проведення уроку. Аналіз результатів.

Використання художніх творів та методика їх відпрацювання. Інтеграція уроку історії та літератури. Класифікація художніх творів. Методика роботи з художнім твором. Різні прийоми використання книги на уроках учителем. Читання на уроці уривків книги як джерела історичних знань. Аналіз історичних добутоків з позиції відповідності їх історичній науці. Рецензія. Самостійна робота над текстом книги. Підбір прикладів. Складання анотації. Заучування тексту. Емоційно-моральний вплив на учнів художньої літератури. Моральне виховання.

Громадянське виховання. Інтеграція уроку історії та права. Роль історії у вихованні громадянина. Концепція громадянської освіти в школах України. Програма громадянського й патріотичного виховання. Демократична культура особистості. Урок громадянської освіти. Підготовка школярів до свідомої участі в у виборах. Виховання патріотизму. Приклад істориків-патріотів у навчанні історії. Виховання міжнаціональної і соціальної згоди. Як навчати переборювати труднощі? Значення громадянського виховання у становленні особистості.

Естетичне виховання на уроці історії та міжпредметних уроках. Завдання естетичного виховання в навчанні історії. Естетика в історичній дійсності. Мистецтво як фактор естетичного виховання в навчанні історії. Використання творів мистецтва на уроці. Інтеграція уроку історії та малювання.

Тема №14 Перевірка та облік знань й умінь учнів з історії

Діагностика та оцінка успішності учнів. Постановка проблеми. Визначення діагностики успішності учнів. Система оцінювання знань та умінь учнів. Місце оцінки знань. Функції і види діагностики. Поточний, проміжний, підсумковий контроль. Завдання для перевірки навченості учнів: вимоги до складання.

Технологія формування емоційно-оцінної діяльності учнів у процесі навчання. Ціннісні орієнтації. Емоційно-оцінна діяльність у навчанні. Технологія формування емоційно-оцінної діяльності. Рівні у процесі оцінювання. Операції, спрямовані на оцінку

об'єкта. Етапи керівництва процесом формування досвіду емоційно-оцінної діяльності: підготовчий, тренувальний і творчий.

Використання пам'ятки „Як правильно оцінювати”. Емоційний компонент у формуванні досвіду емоційно-оцінної діяльності.

Рейтингова оцінка знань. Постановка проблеми. Визначення рейтингової оцінки знань. Умови дії рейтингової системи: вироблення сильної мотивації до навчання; створення матеріальної бази; перекомпонування досліджуваних курсів історії по більш твердих блоках (модулям); виділення обсягу конкретних історичних знань, що учні повинні вивчити, а вчитель оцінити; розробка математичної системи оцінок; розробка системи критеріїв оцінок знань учнів.

Поточна перевірка знань і умінь учнів. Місце поточної перевірки знань і умінь учнів. Вимоги до поточної перевірки знань і умінь учнів. Методи та прийоми перевірки знань і умінь учнів. Опитування. Вимоги до питань вчителя та учнів. Усні розповіді. Індивідуальні завдання на місцях. Завдання біля класної дошки. Рецензування відповіді.

Тематичне оцінювання. Яким повинно бути тематичне оцінювання навчальних досягнень з історії? Чинники, які необхідно враховувати під час визначення завдань тематичного оцінювання. Основні принципи тематичного оцінювання. Вибір форми перевірки під час тематичного оцінювання. Методи та прийоми тематичного оцінювання.

Тестування. Визначення тесту. Тестування в ході діагностики. Недоліки та переваги тестування. Фактори тестування: тривалість, періодичність, комплексність. Тестування в ході навчання. Підсумкове тестування. Самоперевірка. Виявлення хронологічних знань. Виявлення картографічних знань і умінь. Виявлення знань головних і неголовних історичних фактів. Виявлення теоретичних знань. Вимоги до нових тестові завдань.

Екзамен. Термін «екзамен». Постановка проблеми. Місце екзамену в системі історичної освіти. Екзамен в різних країнах. Недоліки сучасних екзаменів. Вимоги до екзамену з історії.

Моніторинг якості навчання з історії. Постановка проблеми. Визначення моніторингу якості навчання з історії. Місце моніторингу якості навчання з історії. Об'єкт моніторингу. Параметри компетентності, які визначають якість освіти. Функції моніторингу. Методика моніторингу. Очікувані результати. Ключові компетентності: пізнавальна, особистісна, самоосвітня, соціальна. Основні етапи проведення моніторингу. Методи та прийоми моніторингу.

Тема №15 Інновації в навчанні історії.

Інновації у навчанні історії. Педагогічні інновації. Умови здійснення інноваційної діяльності. Рівні новизни, градація. Класифікація інновацій. Форма (нові чи вдосконалені) і характер (інноваційний продукт, інноваційний процес, управлінська та інфраструктурна інновація) педагогічних інновацій. Український банк педагогічних інновацій. Інноваційна методика «критичного мислення». Творчо-імпровізаційна модель навчання.

«Технології навчання». Лабораторна система навчання. Технологія розвиваючого навчання. Групові технології. Технологія інтенсифікації навчальної діяльності. Комп'ютерні технології. Програма Power Point: використання презентацій на уроці історії. Проблемне навчання історії. Навчання під гіпнозом. Конфлікт-метод. Модульна технологія в навчанні історії.

Нетрадиційний урок. Визначення терміну. Ідея нетрадиційного уроку. Мета уроку. Умови реалізації. Очікуваний результат. Класифікації нетрадиційних уроків. Урок-образ. Урок логічного мислення. Урок настрою. Урок самостійної дії. Урок актуалізації і проповіді. Рекомендації до проведення нетрадиційних уроків.

Гра в процесі вивчення історії. Гра - дидактична система майбутнього. Завдання гральної діяльності. Структура гри. Види дидактичних ігор з історії. Підготовка вчителя

та учнів до гри. Правила і необхідні засоби для навчальної гри. Застосування гри на уроках історії. Імітаційні ігри на уроках історії.

Урок-суд як вид інноваційних технологій. Постановка проблеми. Визначення терміну. Ретроспективні ігри. Етапи уроку. Завдання підготовчого етапу. Основний етап уроку-суду. Підведення підсумків. Методичні рекомендації щодо організації та проведення уроку-суду.

Дослідницька діяльність на уроках історії. Інноваційна технологія - "Діти пишуть історію". Ю.Л. Троицкий. Концепція технології. Документально-методичні комплекси (ДМК). Структура програми. Тема. Основні проблеми теми. Тексти (ДМК). Розумові і поведінкові стратегії школярів. Предметний потенціал технології. Виховний (педагогічний) потенціал. Інтегративний потенціал. Документальні пакети і самоосвіта. Естетичний потенціал.

БЛОК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В ШКОЛІ ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ)» СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР» ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

1. Предмет і завдання методики викладання історії як науки. Роль і місце методики в шкільному навчанні історії.
2. Концепція історичної освіти в Україні, Державний стандарт. Державна програма з історії для загальноосвітніх шкіл.
3. Мета, завдання, зміст та структура курсів історії у загальноосвітній школі.
4. Сутність і структура уроку історії. Функції уроків історії.
5. Типи, форми, види уроків історії.
6. Підготовка вчителя до уроку історії. Функції підготовки до уроку.
7. Планування викладання історії у школі (види планування). Календарно-тематичне планування уроків історії. Поурочне планування з історії.
8. Учитель історії: основні вимоги.
9. Загальна характеристика та завдання позаурочної роботи з історії. Форми та види, система методів та прийомів позаурочної роботи з історії. Кабінет історії у школі.
10. Підручник з історії та його роль у роботі школяра. Учбово-методичний комплекс з історії для школяра й способи його використання.
11. Структура історичного матеріалу й способи його вивчення.
12. Методи, прийоми викладання історії та їх класифікації.
13. Пасивні, активні та інтерактивні методи викладання історії.
14. Прийоми та методи використання наочності у викладанні історії в школі.
15. Прийоми та методи використання ТЗН у викладанні історії в школі.
16. Інноваційні технології у сучасному викладанні історії в школі.
17. Практичні заняття з історії в школі.
18. Проаналізувати критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з історії. Обґрунтувати діагностику успішності навчання та рейтингову оцінку знань учнів з історії.
19. Обґрунтувати диференціацію та індивідуалізацію навчання. Проаналізувати особистісно-орієнтоване навчання на заняттях з історії.

Практичні

20. Розробити пам'ятку для навчання школярів аналізу історичної події.
21. Розробити план умовного уроку історії будь-якого типу.
22. Розробити тематичне планування уроків історії (на прикладі великої теми одного будь-якого курсу).
23. Розробити план-конспект фронтального опитування на уроці історії.
24. Розробити план-конспект бесіди на уроці історії.
25. Розробити план-конспект пояснення вчителя на уроці історії.
26. Розробити пам'ятку для навчання школярів прийомам доказу.
27. Визначити можливі цілі будь-якого уроку історії.
28. Розробити диференційоване домашнє завдання умовного уроку історії.
29. Розробити план-конспект з вивчення будь-якого поняття на заняттях з історії.
30. Розробити мотиваційний модуль будь-якого уроку.
31. Розробити план-конспект гри на уроці історії.
32. Розробити план-конспект фрагменту інноваційної технології на ваш вибір.
33. Розробити план-конспект з вивчення особистості історичного діяча на уроці історії.
34. Розробити пам'ятку для навчання школярів прийомам роботи з історичними документами.
35. Розробити пам'ятку для навчання школярів прийомам вивчення й запам'ятовування хронологічного матеріалу.
36. Розробити пам'ятку для навчання школярів прийомам роботи з атласом чи контурною картою.
37. Розробити завдання для роботи з навчальною картиною на заняттях з історії.

38. Розробити пам'ятку для навчання школярів порівнянню на заняттях з історії.
39. Скласти список обладнання та роздавального матеріалу для умовного уроку історії.
Розробити пам'ятку для учнів з використання ТЗН.

ЛІТЕРАТУРА ДО ЕКЗАМЕНУ

Базова

Закони, державні стандарти і програми

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/derj-stand.html>.
2. Державний стандарт базової та повної середньої освіти (освітня галузь «Суспільствознавство») // Історія і правознавство. – 2004. - № 4 (8).
3. Державний стандарт загальної середньої освіти. Історія // Освіта України. – 1997. – 25 липня.
4. Закон України «Освіта України. XXI століття. 1993 р. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті» // Освіта України. – 2001. - № 29.
5. Закон України «Про загальну середню освіту» // Освіта України. – 1999. - № 25.
6. Конституція України. – К., 1996.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>
8. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – № 29.

Підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації

1. Вагин А.А. Методика обучения истории в школе. – М., 1972.
2. Вяземский Е.Е., Стрелова О.Ю. Методика преподавания истории в школе. – М., 1999.
3. Вяземский Е.Е., Стрелова О.Ю. Теория и методика преподавания истории: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. – М., 2003.
4. Дубінський В. А. Методика викладання історії в школі: навчально-методичний посібник. - Кам'янець-Подільський, 2005.
5. Малафійк І. В. Дидактика. Навчальний посібник. – К., 2009 [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.info-library.com.ua/books-book-109.html>.
6. Мельник Л.Г. Методика викладання історії в середній школі. – К.,1974..
7. Методика обучения истории в средней школе. В 2-х ч. //Отв. ред. Ф.П. Коровкин. – М.,1978.
8. Методика преподавания истории в средней школе: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. 2108 «История»// С.А. Ежова, А.В. Дружкова и др. – М., 1986.
9. Папазова А.В. Методика викладання історії в школі: Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять для студентів спеціальності 6.020302 «Історія». – Маріуполь, 2012.
10. Папазова А.В. Методика викладання історії в школі: Інструктивно-методичні матеріали до самостійних робіт для студентів спеціальності 6.020302 «Історія». – Маріуполь, 2012.
11. Пометун О., Фрейман Г. Методика викладання історії в школі. – К., 2006.
12. Степанищев А.Т. Методика преподавания и изучения истории: В 2 ч. – М., 2002.
13. Стражев А.М. Методика преподавания истории. – М., 1964.
14. Студеникин М.Т. Методика преподавания истории в школе. – М., 2002.

Допоміжна

Наукові, науково-методичні та методичні праці

1. *Андрюханова В.М. Особистісно-орієнтоване навчання: сучасні підходи //Управління школою. – 2004. - №3.*
2. Анісімова, Г. О. Який він – сучасний урок? : (метод. рек. до серпневих нарад учителів почат. кл.) / Г. О. Анісімова, О. В. Нікулочкіна ; [відп. ред. І. Я. Крайній] ; Комун. закл. „Запорізька обласна академія післядипломної педагогічної освіти” Запоріз. обл. ради. – Запоріжжя, 2011.
3. Аппарович Н.И., Полторац Д.И. Кабинет истории и обществоведения в средней школе.- М., 1982.
4. Барна М., Гірний О. Оцінювання навченості учня – термінологія і методологія // Рідна школа. – 1999. – №12.
5. Баханов К. Методика викладання історії: традиції та інновації // Історія в школах України. – 2002. - №6.

6. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія. – Запоріжжя, 2000.
7. Баханов К.О. Лабораторно-практичні роботи з історії України (методичний посібник для вчителів) – К., 1996 .
8. Баханов К.О. Методичний посібник з історії України. 7 клас. Традиції та інновації у навчанні історії в школі. – К., 2001.
9. Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: Монографія. – Донецьк, 2005.
- 10.Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі: Дидактичний словник-довідник. – Запоріжжя, 2002.
11. Богданова О. Шлях розвитку пізнавального інтересу на уроках історії //Історія і правознавство. – 2005. - №9.
12. Бойко О.Д. Історія України. Тести. Запитання. Завдання. – К., 1998.
- 13.Баханов К. Державний стандарт шкільної історичної освіти: в пошуках оптимального варіанту //Історія в школах України. – 2003. – №1-2.
14. Будаева О. Д. Документ на уроке истории //Источниковедческая культура студента-историка. - Тверь, 1990.
- 15.Бущик Л.П. Очерк развития школьного исторического образования в СССР.- М., 1961.
- 16.Ваганов В.Ю. Памятки для учащихся на уроках истории // Преподавание истории в школе.- 1989.- № 4.
17. Вагин А. Художественная литература в преподавании новой истории.- М., 1978.
18. Варшавська М.Ю. Форми краєзнавчої науки //Історія і правознавство. – 2005. - №4.
19. Власов В. Урок тематичного оцінювання досягнень учнів з історії: що і як оцінювати //Історія в школах України. – 2003. - №2.
- 20.Войцеховський Ю. Мета і завдання шкільної історичної освіти // Історія в школі. – 1996. - №2.
21. Волобуєва Т.Б. Управлінський супровід моніторингу якості освіти. – Харків, 2004.
22. Вяземский Е.Е. Проблемы школьного учебника: международный опыт //Преподавание истории и обществознания в школе. – 2002. - № 4.
23. Вяземский Е.Е., Стрелова О.Ю. Как сегодня преподавать историю в школе: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1999.
24. Гірний О., Зінкевич М., Савчин М., Шиян О. Методика діагностики рівнів навченості (звіт). – Львів, 1998.
- 25.Гартви́г А. К вопросу о преподавании истории въ среднихъ заведенияхъ.– М., 1891.
- 26.Гиттис И.В. Начальное обучение истории. - Л., 1940.
27. Годер Г. И. Контурная карта на уроках истории древнего мира // Преподавание истории в школе.— 1967.— № 2.
28. Гончаренко С. Методика як наука // Шлях освіти. - 2000. — № 2.
29. Гопкінз Дейвід. Оцінювання для розвитку школи. Пер. з англ. Галини Вець. – Львів, 2003.
30. Господарик Ю.П. Электронная хрестоматия в Интернете как средство поддержки школьного учебника истории // История и обществознание в школе. – 2005. - № 2.
31. Грицевский И. М. Работа учителя с учебником при подготовке к уроку истории.— М., 1987.
32. Громадянська освіта в Україні: досвід, пошуки, перспективи [Текст] : матеріали конференції. - Ніжин, 2002.
- 33.Гуревич Я.Г. Опыт методики истории // Педагогический сборник. - 1877. - № 4-8.
34. Горальський А. Правила тренінгу творчості (методичний посібник; переклад з польської). – Львів, 1998.
35. Дайри. Н.Г. Проверка знаний и познавательная деятельность класса. - М., 1960.
- 36.Добрынин А.В. О преподавании отечественной истории.— СПб., 1888.
- 37.Ерик П.Д. Преподавание истории в русской школе в XVIII в.// Преподавание истории в школе.— 1960.— № 4.
38. Ерохина М.С. Историческая личность: современная методика изучения //Преподавание истории в школе. – 1996. - №7.
- 39.Желіба О. Використання логічних схем на уроках всесвітньої історії та громадянської освіти // Громадянська освіта в Україні: досвід, пошуки, перспективи : Матеріали конференції. - Ніжин : НДПУ, 2002. - С. 37-45.

40. Желіба О. Використання таблиць на уроках історії в 10-11 класах // Історія в школах України. - 2001.- № 4,5.
41. Желіба О. Нетрадиційні форми уроків історії // Сучасний урок історії : Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002.
42. Желіба О. Особливості написання "шапки" плану-конспекту традиційного комбінованого уроку // Сучасний урок історії в школі : Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002. - С. 4-9.
43. Желіба О. Особливості написання плану-конспекту традиційного уроку перевірки й обліку знань учнів // Сучасний урок історії : Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002. - С. 19-20.
44. Желіба О. Підготовка вчителя до уроку історії // Сучасний урок історії в школі : Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002. - С. 3.
45. Желіба, О. Особливості написання плану-конспекту традиційного повторювально-узагальнювального уроку // Сучасний урок історії : Навчально-методичний посібник для студентів історико-правознавчого факультету. - Ніжин, 2002. - С. 17-18.
46. Задорожна Л. Навчити працювати самостійно // Історія в школах України. – 2004. - №5.
47. Запорожец Н.И. Развитие умений и навыков учащихся в процессе преподавания истории (IV—VIII классы). - М., 1978.
48. Зиновьев М. А. Очерки методики преподавания истории. - М., 1955.
49. Ігнатенко Н.М. Проблеми навчання як засіб формування пізнавальної самостійності на уроках історії // Історія й правознавство. – 2005. - №4.
50. Карцов В.Г. Очерки методики обучения истории СССР в VIII— X классах. — М., 1955.
51. Киришнер Л.А. Формирование образных представлений учащихся в процессе изучения истории. - М.: Просвещение, 1982.
52. Ков'ях Т. Інтегроване навчання: проблеми, пошуки, відкриття // Зарубіжна література. – 1997. - №17.
53. Кожемяка О. Навчатися і творити граючи // Історія України. – 2004. - №5.
54. Колмаков А.И. Урок-игра, урок-соревнование // Преподавание истории в школе. – 1998. - №4.
55. Коляда І. Урок-суд як вид іноваційних навчальних занять // Історія України. – 2004. - №33-34.
56. Комаров В. До питання про систему методів навчання історії в школі // Історія в школах України. – 2003.- №2. – С.5-10.
57. Комаров В. Наступність в системі методів навчання історії // Історія в школі. – 2003. - №4. – С.16-21.
58. Комаров В. Традиції і інновації в сучасній історичній освіті // Історія в школі. – 2003. - №9.
59. Комаров Ю. Запам'ятовується назавжди // Історія в школах України. – 2004. - №1.
60. Комарова І. Концепція громадянської освіти в школах України // Шлях освіти. – 2001. - №1.
61. Короткова М.В. Методика проведення ігор і дискусій на уроках історії. - М., 2001.
62. Кухарев Н.В. Формирование умственной самостоятельности. - Минск, 1972,
63. Лазукова Н.Н., Кузин Д.В. Учимся приобретать и осмыслять знания. – СПб., 1999.
64. Леонський В.Д., Лавінський М.С., Паращенко Л.І. "Організація тестування у загальноосвітньому навчальному закладі". Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів ім. Б. Грінченка. – К., 2001. – 72 с.
65. Лернер И.Я. Проблемное обучение.— М., 1974.
66. Лернер И.Я. Развитие мышления в процессе обучения истории. - М., 1989. Островський В.В. Методи активізації пізнавальної діяльності на уроках історії // Історія і правознавство. – 2004. - №2.
67. Лисенко М.М. Методика викладання історії Української РСР. - К., 1985.
68. Ляшенко Л. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасної системи освіти // Педагогіка та психологія. – 2005. - №1.
69. Майборода О. Вчитися в історії // Історія в школах України. – 2004. - №7.
70. Максимова В.Н. Межпредметные связи и совершенствование процесса обучения. – М., 1984.
71. Мальований Ю. До питання про наукові підвалини міжпредметних занять // Всесвітня література в середніх навчальних закладах. - 1997. - № 7.

72. Мариновська О. Інтегрована педагогічна технологія: інтегрований урок //Історія України. – 2004. - №43-44.
73. Мокрогуз О. Оцінювання в контексті перевірки навчальних досягнень учнів з історії //Історія в школах України. – 2003. - №4.
74. Мокрогуз О. ПК як універсальна складова оптимізації роботи вчителя (3 практики запровадження комп'ютерних технологій на уроці історії) //Історія в школах України. – 2005. - №3.
75. Моніторинг якості навчання – необхідна умова становлення творчої особистості й роззвитку освітньої інституції (за результатами діагностування навченості учнів у школах області) / За ред. Р.Б. Шияна. Ч. I – VII. – Львів, 2000 – 2002.
76. Ніколаєва Т. Застосування на уроках історії навчальних відеофільмів та документального кіно //Історія України. – 2000. - №15.
77. Овдієнко Л. Програма громадянського виховання і освіти: Я громадянин //Рідна школа. – 2003. - №2.
78. Ольхіна Н. Особа в історії України //Історія України. – 2003. - №21-22.
79. Островський В. Оцінювання навчальних досягнень учнів з історії: теорія і практика //Історія в школах України. – 2004. - №9-10.
80. Пастушенко Р. Перевірка навченості і оцінювання знань і вмінь з історії //Історія України. – 2000. - №2.
81. Пастушенко Р. Теорія рівнів навченості як основа оцінювання навчальних досягнень учнів з історії //Історія в школах України. – 2003. - №4.
82. Підготовка та аналіз сучасного уроку // Джерело пед. майстерності. – 2008. – № 2. – С. 3–157.
83. Підготовка та аналіз сучасного уроку // Джерело пед. майстерності. – 2008. – № 2.
84. Пінчук Т. Планування уроку //Рідна школа. – 1998. - №1.
85. Подмазін С.І. Особистісно орієнтований моніторинг діяльності закладів освіти // Директор школи. – 2002. – № 33 (225).
86. Пометун О. Після цього уроку ваші учні зможуть, або поговоримо про результати навчання //Історія в школах України. – 2004. - №6.
87. Пометун О., Фрейман Г. Методи навчання історії як педагогічна наука //Історія в школі. – 2004. - №10.
88. Пометун О.І. Компетентісний підхід в світі оцінювання навчальних досягнень учнів з історії //Історія та правознавство. – 2004. - №23.
89. Постановление партии и правительства про школу: Сб. постановлений ЦК за 1931-39 гг. - М., 1939.
90. Рольова гра на уроках історії і права //Історія України. – 2003. - №2.
91. Романенко Ю. Моніторинг якості знань учнів у загальноосвітніх школах: експеримент, практика, управління //Освіта й управління. – 2004. – Т.7. - №1.
92. Рудик М. Інноваційні технології навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності //Історія України. – 2003. - №9.
93. Салмина Н.Г. Знак и символ в обучении. — М., 1998.
94. Серова Г. Концептуальні підходи до конструювання змісту шкільної історичної освіти: сучасний погляд //Історія в школі. – 2004. - №4.
95. Соломонова Т. Шкільні музеї в Україні: тенденції і проблеми розвитку // Історія України. - 2007. - №45. - С. 4-6.
96. Стратегія реформування освіти в Україні. Рекомендації з освітньої політики. – К., 2003.
97. Терно С. Ознайомлення учнів з системою понять історичних курсів //Історія в школах України. - №4. – С.24-26.
98. Терно С. Проблемні задачі з історії для старшокласників: Дидактичний посібник для учнів 10-11 кл. загальноосвіт. навч. закл. – Вид. 2-е, доопр. та допов. –Запоріжжя: Просвіта, 2008. – 32 с Гора П. В. Методические приемы и средства наглядного обучения истории в средней школе. - М., 1971.
99. Терно С. Як підвищити ефективність навчання? //Історія в школах України. – 2003. - №5.
100. Терно С. Як підвищити змотивованість навчання історії //Історія в школі. – 2004. - №8.
101. Тимошенко С. Особистісно-орієнтоване навчання в процесі вивчення історії //Історія в школі. – 2003. - №9.
102. Трескина О.Е. Контрольные тесты //Преподавание истории в школе. – 1995. - №.7.

103. Треф'як Я. Методика краєзнавчої роботи в школі // Історія в школах України. - 2002. - №1. - С. 33-37
104. Турянська О. Визначення функцій, мети та змісту історичної освіти // Історія України. – 2004. - №37.
105. **Турянська О.Ф. Комплексний підхід щодо визначення змісту, засобів та результатів історичної освіти за особистісно-орієнтованим навчанням // Освіта Донбасу. – 2005. - №1.**
106. Фідря О. Методологія історії та формування хронологічних та просторових компетенцій учнів // Історія в школах України. . – 2003. - №3.
107. Фідря О. Насчальна технологія “блочно-сотова система на основі інформаційно-розвивальних вузлів” // Історія України. – 2003. - №35-36.
108. Фідря О. Роль та місце історичної особи на уроці історії // Історія в школах України. – 2003. - №4.
109. Фідря О. Чи можливо зрозуміти історію? // Історія в школах України. – 2004. - №5.
110. Харченко А. Реалізуємо вимоги до сучасного уроку історії: Навчальні посібники з історії України // Історія України. – 2005. - №5.
111. Хижняк З.І., Банківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії. –К., 2003.
112. Христенко Л.М. Использование нетрадиционных форм работы // Преподавание истории в школе. – 2001. - № 6.
113. Худобець О. Доповнитм, а не підмінити (з досвіду презентаційних технологій при проведенні уроків історії // Історія в школах України. – 2005. - №3.
114. Шевченко Т.М. Рейтингова система оцінювання результатів навчальних досягнень учнів на уроках історії // Історія України. – 2000. - №9.

Періодичні видання

1. Все для вчителя
2. Історія в школах України.
3. Історія в школі
4. Історія та правознавство
5. Історія України
6. Освіта Донбасу
7. Освіта і управління
8. Преподавание истории в школе
9. Рідна школа.
10. Стандарты и мониторинг в образовании.
11. Управління освітою
12. Управління школою
13. Учитель
14. Шлях освіти

13. Інформаційні ресурси

1. Газета для учителей истории и обществоведения «История» [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://his.1september.ru/index.php>.
2. Информационно-образовательный портал «Гуманитарные науки» [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.auditorium.ru>.
3. **Інтернет-ресурси для вчителів історії | Методичний портал** [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://metodportal.net/node/583>.
4. Міністерство освіти і науки. Дошкільна, середня, позашкільна освіта [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/average>.
5. Научно-теоретический и методический журнал «Преподавание истории в школе» [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://pish.newmail.ru>.
6. Новые педагогические технологии. Дистанционный курс для учителей [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://scholar.urf.ac.ru:8002/courses/Technology/index.html>.
7. **Освітнянська преса та видавництва [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.ednu.kiev.ua/press>.**
8. Российский общеобразовательный портал [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://historydoc.edu.ru>.

9. Сайти для вчителів-предметників - Слово вчителя [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://konserg.ucoz.ua> > [Каталог сайтів](#)
10. Середня // Освіта в Україні // Каталог освітніх сайтів // Освітній ... [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.osvita.org.ua/iresource/?cmd=cat&num...>
11. Сетевое объединение методистов. В помощь учителю [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://som.fio.ru>.
12. Социально-гуманитарное и политологическое образование [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://www.humanities.edu.ru>.
13. Творча скарбничка вчителя історії - Головна сторінка [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://holodnyak-anna.at.ua/>
14. Учитель.ru [Електронний ресурс]. – Доступний з: <http://new.teacher.fio.ru>.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ

Відповідно до Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії у Маріупольському державному університеті від 06.04.2015 №110 Державний екзамен з всесвітньої історії приймається Екзаменаційною комісією, склад якої затверджується наказом ректора Університету. Екзаменаційний контроль проводиться у відповідності до навчального плану. Питання, що виносяться на екзамен, складаються на основі навчальних програм.

Повнота відповідей студентів визначається та фіксується відповідно до декількох шкал оцінювання:

- національна шкала оцінювання: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»;
- шкала ECTS: «A», «B», «C», «D», «E», «F».

На державний екзамен з всесвітньої історії включає питання з дисциплін історії Стародавнього Сходу, історії Греції та Риму, історії Середніх віків, нової історії, сучасної історії Західної Європи та Північної Америки, новітньої історії Азії та Африки.

Випускники повинні виявити такі фахові компетентності:

- знання понятійного апарату, теоретичних засад, основних пізнавальних підходів і методів, провідних напрямів розвитку досліджень з питань всесвітньої історії;
- здатність аналізувати інформацію з всесвітньої історії;
- вміння визначати суттєві ознаки історичних явищ та процесів в всесвітній історії, вміння співвідносити події та явища минулого за хронологічною ознакою, пояснювати вузлові події та явища всесвітньої історії;
- здатність до оціночних суджень щодо подій та процесів всесвітньої історії, до визначення головного і другорядного в історичних явищах;
- вміння логічно і послідовно репрезентувати отримані знання. Здатність до аналізу різних суджень.

Шкала оцінювання результатів складання державних екзаменів: національна та ECTS

100 - бальна шкала	EKTC	Національна шкала	Визначення
90-100	A	Відмінно	Відмінна відповідь, виконання завдань лише з незначною кількістю помилок
82-89	B	Дуже добре	Добре виконання завдань, вище середнього рівня з кількома помилками
74-81	C	Добре	Загалом відповідь правильна, виконані завдання з певною кількістю грубих помилок
64-73	D	Задовільно	Задовільно - непогано виконані завдання, але з великою кількістю недоліків
60-63	E	Задовільно	Достатньо – відповідь і виконані завдання задовольняють мінімальні критерії якості
менше 60	F	Незадовільно	Незадовільна відповідь, виконані завдання не відповідають критеріям якості

Підсумкова оцінка комплексного державного екзамену визначається як середня з позитивних оцінок за кожен вид екзаменаційних завдань (якщо інше не визначене програмою державного екзамену).

Оцінки державного екзамену виставляє кожен член комісії.

